

HVAD ER DATID, OG HVAD ER NUTID?

Anmeldelse af
Psykodynamisk leksikon
 Redigeret af Ole Andkjær Olsen
 992 sider, 499 kr

Peter la Cour

En imponerende bog at have i hånden: Et nyskrevet, originalt, dansk leksikon over psykoanalyse og omegn gennem 100 år. Leksikonet fremstår med 548 encyklopædiske artikler og 313 korte biografier skrevet af 27 danske fagfolk på området. Dertil en bibliografi.

Det er ganske givet ikke nogen døgnflue, der her er udgivet, men en status over psykodynamisk tænkning hos den bestemmende generation af danske psykodynamikere. Lad det være sagt med det samme, at der er tale om et holdbart brugsværk.

Afgrænsning og niveau

Forsøg på afgrænsningen af ordet *psykodynamisk* fremgår af leksikonets forord. Det drejer sig om psykologi, der er *terapibaseret eller terapiorienteret*, og som arbejder med *ikke-intenderede motivtransformationer (...)* der kan analyseres *psykologisk*. Dette skal – noget underforstået – sættes i modsætning til »diverse universitetsbaserede motivationsteorier« og – hvad der ikke nævnes eksplicit nogetsteds – til den indlæringsbaserede psykologi i al almindelighed.

Det er således ikke helt nemt på forhånd præcis at vide, hvad man kan finde og ikke finde af opslag i leksikonet, stofområdet er stort. Emneområdet er blevet en meget bred psykologisk palet, defineret dels af retninger, dvs. den »rene« psykoanalyse, en mængde psykoanalytiske undergrupper (objektrelationspsykologi, selvpsykologi mv.) samt af de store oprørsgrene fra den psykoanalytiske hovedstamme: analytisk psykologi, individualpsykologi, gestaltterapi, humanistisk orienteret psykologi. Dertil kommer psykologi, der er defineret ud fra målgruppen eller fra teknikken: familie, gruppe, organisationer, børn, kropsorienteret terapi, billedterapi, mu-

sikterapi mv. Endelig findes en række sammenhængende opslag om mere teoretiske delområder som fx psykopatologiske forståelser, og der findes et velskrevet sexologisk minileksikon mellem de øvrige artikler.

Opslagene har naturligvis forskellig vægt, og enkelte steder kan man overraskes over at finde større, sammenhængende afhandlinger. Hvordan kan man fx vide, at opslaget »anvendt psykoanalyse« er en overbliksgivende, velskrevet, 15 sider lang selvstændig fremstilling af psykoanalytisk tænkning, der drejer sig om alt andet end patientbehandling.

Opslaget om »kognitiv terapi« er i forhold hertil meget kort – bare lidt over en side, og gennemgangen er her yderst summarisk. Den kognitive terapi kunne strengt taget godt falde ind under de erklærede kriterier for afgrænsning af stof til leksikonet, så den snævre pladstildeling må vel anses som led i det almindelige mobberi tænke måderne imellem.

Med 27 forfattere er det klart, at niveau og tydelighed må svinge en del mellem de forskellige artikler. Bedst står de artikler, der klart skærper begreberne og på overskuelig måde indsætter opslaget såvel i historisk som i nutidig kontekst. Det synes her værd at fremhæve Ole Vedfeldts artikler, der ikke slut-afhandler begreberne som sådan, men får dem til at fremstå som levende agenter i nutiden.

Også de mange og fyldige artikler om humanistisk psykologi fra Stig Dankert Hjorts hånd skal roses, de er ikke før set på dansk, og de er skrevet med stort overblik og naturlig autoritet. Hvad var det nu lige *dimensionalontologi* var for noget? Her kan man slå det op og læse en gedigen artikel om det; om hvorfor menneskets ånd aldrig kan reduceres til beskrivelser i psykologi eller biologi alene, som det er formuleret i Victor Frankls begreber.

Til gengæld må man nok sige, at andre af leksikonets artikler mest henvender sig til læsere med et godt forkundskab til de psykoanalytiske termer. Psykoanalysen har aldrig været bleg for særegen sprogbehandling, men der er vel grænser for, hvor meget den almindelige læser kan formodes at kunne kapere.

Tag fx opslaget »adhæsiv identifikation« – hvor det fremgår, at »synspunkterne er videreudviklet af Tustin, der foreslår alternativet *adhæsiv ækvivalering* (se autisme) og har været afsat for nye begrebsliggørelser (Ogden 1989b, Mitrani 1993) før den af Klein betegnede *paranoid-skizoide position*«. Tag den!

Tidsfæstelsens vanskelighed

Leksikonets største problem synes at være, at det er meget svært at tidsfæste materialet. Det er svært at se forskel på historie og nutid. Selv om artiklerne er fulde af årstal og epoker og har et overordentligt stort psykologihistorisk islæt, er det alligevel svært at orientere sig: Hvad er ren psyko-

logihistorie, hvad er gældende udviklingshistorie, hvad er tidligere gennemgåede stadier, og sidst, men ikke mindst: hvad er psykodynamik i dag? Ren psykologihistorie burde måske hellere høre hjemme i et rent psykologihistorisk leksikon. Det gælder fx opslaget om *Parafreni* – en term for skizofreni, der blev droppet af Freud selv i 1924. Men ellers har det meste nutidig relevans, for det er jo rigtigt, hvad Ole Andkjær fremhæver i forordet, at størstedelen af de psykologibøger, der udkommer i Danmark, har psykodynamisk orientering. Det er også leksikonets utvetydige berettigelse, at det søger at skabe fælles terminologi på dette område, hvor dameblade og amerikanske underholdningsfilm gladeligt jonglerer med ødipus-komplekser og drømmetolkninger i forvirret sammenblanding med den seriøse, livslange menneskeerfaring og tunge faglitteratur, der ligger bag begreberne. Men spørgsmålet er, om leksikonet med sin lidt svage nutidsfremstilling formår at gå i dialog med netop denne del af samtiden.

Det historiske stof fylder som nævnt meget i leksikonet som helhed, og historisk overblik hører bestemt også et ordentligt opslagsværk til. Men behøvede selve vinklen at være så historisk? Eller sagt på en anden måde: Er det et kendetegn alene for dette leksikon eller for hele psykoanalysen, at historien fylder så meget? Er det virkelig en helt essentiel del af psykodynamisk tænkning, hvad *den gamle* sagde og mente om dette og hint? Det kendetegner da fx ikke darwinismen, at man hele tiden skal tage *den gamle* i ed. Eller for at udtrykke det plat psykodynamisk: Hvorfor findes opslaget »autoritetsoprør« ikke, mens opslagene »faderlængsel« og »faderløst samfund« fylder en side hver?

Det kan som nævnt være svært at orientere sig i fortid og nutid ud fra leksikonet. Historiske dannelser som Orgon-teori og håndfaste faseteoretiske opdelinger fremstår lige så klart som de begreber i nutiden, der tydeligvis samler fornyet interesse for den psykodynamiske tænkning i disse år, såsom fx attachmentteori og udviklingspsykologi ad modum Stern.

Det tilkommer altid et leksikon, at det må være noget tilbageskuende, for i samtidens fagområder og strømninger er det ikke til at skelne, hvad der er dagsaktuelle moderetninger og hvad der kommer til at danne skole og påvirke fremtidig tænkning. Tiden er en vældig dommer: Utroligt meget af det, der var fagligt *hot stuff* på universitet, da man selv blev uddannet har vist sig slet ikke at holde vand, da tidens dom lød. Et leksikon må beskrive den nutid, der kan holde – og derfor må det af natur altid være ca. 10-20 år efter sin brølende samtid. Til trods herfor savner man alligevel en mere stram tidsfornemmelse med tydeligere forskel på fortid og nutid i dette leksikon, for ellers læses leksikonet let som et udslag af noget, der har været. Og psykodynamikken er jo aldeles ikke død – den lugter bare lidt underligt, som Frank Zappa sagde det om jazz-musik engang.

Set udefra et øjeblik ...

Når man som med dette leksikon kan sidde med en hel tradition og sprogstilart i hånden, kan man også komme til at studse over nogle af de ting, der *ikke* falder i øjnene, når man først er gået ind i teksten. Fx kan man gøre sig betragtninger over, hvordan psykoanalysen har gjort det til et varemærke at bruge udtryk og begreber på en så indforstået måde, at ordenes almindelige betydning helt er mistet. Udefra set lyder noget af det meget grimt, simpelthen. Det er fx ikke spor rart som en selvfølgelig ting at blive indskrevet som »polymorf sexuel pervers« og at få at vide, at man tidligere i sit liv var »paranoid-skizoid«. Eller når enhver behandler må affinde sig med, at egen »...narcissisme eller neurotiske træk udspiller sig i analysen og projiceres over på patienten..« (s. 488, under »modoverføring«), alt imens samme behandler må være bevidst om, at »...erotisk overføring kan antage psykotiske eller perverse former« hos klienten (s. 567, under »overføring«). Det lyder ganske enkelt ikke særlig pænt, og det er alene forståeligt med et meget, meget langt forord, der kan sætte det i den rigtige kontekst. Ligeledes er det jo besynderligt, at der med de mange henvisninger til objekter og objektvalg, objektrelationer og objektspløtninger først og fremmest tænkes på den gode, gamle mor. Det er ikke nogle kønne udtryk, der er valgt, og alene det burde vist analyseres nøjere, ret beset.

Hvad er *ikke* psykodynamisk psykologi?

I mange af opslagene er det underforstået i hele sprogtonen, at psykoanalysen har været udsat for voldsom kritik fra mange sider – men denne kritik er ikke artikuleret tydeligt eller systematisk noget sted. Man må fra brudstykker gætte sig til, hvem fjenderne anses at være: Det er nok indlæringspsykologien i bredeste forstand, det er universitetspsykologien med dens forsøgsopstillinger og bevisførelser, og det er DSM- og ICD-diagnostikken. Det formuleres bare ikke klart, og opslagsordene kan slet ikke findes. Men fordi den skjulte fjende alligevel lurser alle vegne, kommer der noget sært defensivt også over denne fremstilling af den psykodynamiske tænkning – som om psykodynamik simpelthen er defineret som en defensiv bevægelse. Det har sandsynligvis været sådan i den klassiske psykoanalyses første år og internt i inderkredsene, hvor skoledannelsernes rivegilder er alment kendte – men er det også et kendetegn ved en 2003-udgave? Kunne man ikke lige så godt definere psykodynamisk tænkning ved, at tænkemåden har sejret ad helvede til, og at det derfor langt snarere er de utallige dårlige efterligninger, halve sandheder og misforståede attituder, der er hovedfjenden?

Kærkommen og nødvendig

I hvert fald gives der med dette leksikon kærkommen mulighed for at afklare og strukturere de mængder af godtkøbssnak, der med henvisning til »en bred psykodynamisk forståelse« ligger som tæt mosekonebryg over megen psykologisk pseudoforståelse. Der tænkes her ikke mindst på undervisningssektoren. Muligheden for at vise hen til gedigen faglighed også på det psykodynamiske område har ikke før været så entydigt til stede i Danmark. Som brugsbog kan dette leksikon være med til at stramme begrebsbrug, tænkemåde og kvalitet på utallige institutioner, hvor der undervises i faget psykologi. Man kan varmt anbefale, at der købes rigeligt ind sådanne steder. Og som fagperson har man her endelig fået et samlet værk, hvor man kan slå alle sine tvivl og manglende præciseringer op. Det er tit på netop det psykodynamiske område, at det kan være svært at beholde et nuanceret overblik, synes jeg. Stofmængden og historien er simpelt hen for stor.

Så jeg er sikker på, at vi vil finde henvisninger til og afskrifter fra dette leksikon i mange, mange fremtidige universitets- og seminarieopgaver. Vi vil også finde udvalg og definitioner fra dette værk i fremtidens leksika og opslagsbøger i årtier frem, for det er et nødvendigt, sammenfattede værk, der gør status over 100 års psykodynamisk tænkning.

Mange kunne sikkert ønske sig andre vinkler og vægtninger hist og her, men det meget store arbejde, der så umiskendeligt er lagt i dette værk, vil ganske givet være robust over for tidens tand.

Det er et nødvendigt opslagsværk og et samlet dokument over en meget betydelig tankestrøm i vestlig kultur.